

วารสารบริหารการศึกษา มศว
ปีที่ 12 ฉบับที่ 22 มกราคม – มิถุนายน 2558

71

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมคุณลักษณะที่ควรส่งเสริมสำหรับครู

Ethical Leadership: The Strength Characteristics for Teachers

ธัญมัย แฉล้มเขตต์¹ ดร.สมชาย เทพแสง² ดร.สมบูรณ์ บุรศิริรักษ์³

Tanyamai Chalamkate¹ Somchai Thepsaeng² Somboon Burasiriluk³

¹ นิสิตการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก หัวหน้าภาควิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ประจำ สาขาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

ผู้นำ คือบุคคลที่มีความสามารถจนได้รับการยอมรับและยกย่องจากกลุ่ม ให้เป็นผู้นำกลุ่มตามกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ภาวะผู้นำ หมายถึงคุณลักษณะของบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม ซึ่งสามารถชักนำให้บุคคลหรือกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมของกลุ่ม ให้ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เป็นคุณลักษณะที่ดีของผู้นำ แสดงออกด้วยความประพฤติที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม สามารถเป็นต้นแบบด้านความประพฤติของบุคลากรในองค์กรได้ ครูจัดได้ว่าเป็นผู้นำทางการศึกษาที่พฤติกรรมดี ครูนั้นส่งผลกระทบโดยตรง ต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียน ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรได้รับการส่งเสริม และคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ควรส่งเสริมเป็นเบื้องต้น คือ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความไว้วางใจ การให้บริการ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่ง

เป็นพฤติกรรมครูที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นได้และได้รับผลกระทบต่อตัวนักเรียน อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม, คุณลักษณะ

Abstract

A leader is a person who is accepted and admired from the group members. The leader is authorized to operate activities to reach the goal. Leadership is a character of a person that can influence the other group members. The leader with leadership can influence people or the group members to do the activities. Ethical leadership is a good characteristic of leader. It is presented by an appropriate behavior. It can be the model of good behavior for the organization staffs. Teachers are the educational leader. Teachers' behaviors directly affect the learning and the behaviors of students. Ethical leadership should be supported and established to the teachers. So, the characteristics

of Ethical leadership that should be supported by order are responsibility, justice, trust, service, and communication. They are the characteristics that obvious and directly affect students

บทนำ

ผู้นำคือ บุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นผู้นำและต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอันเกิดจากตัวของเขาเอง จนเป็นที่ยอมรับหรือยกย่องของกลุ่มให้เป็นผู้นำ และนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ส่วนภาวะผู้นำหมายถึง คุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาเมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป็นความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน ในขณะที่ทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ ภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการฝึกฝนของแต่ละบุคคล [1] ซึ่งภาวะความเป็นผู้นำของครูที่จำเป็นต่อการให้การศึกษาแก่นักเรียนคือ ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และความเป็นผู้นำทางพฤติกรรมที่เหมาะสม ครูต้องเป็นผู้นำทางวิชาการเพื่อพัฒนาตนเอง และทำให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของการเรียน และมีความเป็นผู้นำทางพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติตนของนักเรียนให้ดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเป็นสุข ภาวะผู้นำจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการฝึกฝนของแต่ละบุคคล จึงเห็นได้ว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและพัฒนาได้ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของภาวะผู้นำ ได้แก่ อิทธิพลในการบังคับบัญชา กระบวนการติดต่อประสานงาน และการโน้มน้าวหรือจูงใจให้ผู้ร่วมงานทำงานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การให้การศึกษาในปัจจุบันครูจะเป็นผู้ชี้แนะวิธีการแสวงหาความรู้ให้แก่นักเรียน และเป็นต้นแบบ หรือตัวอย่างที่ดีของการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมแก่นักเรียน กล่าวคือครูต้องเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม เป็นตัวอย่างของความประพฤติ รักษาสิทธิและความเสมอภาค ความยุติธรรม มีจิตวิญญาณ มีจรรยาบรรณ และความรับผิดชอบ [2] ซึ่งเป็นคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะเน้นเกี่ยวกับการให้ความเคารพในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ ความรับผิดชอบต่อบุคลากรในองค์กร การบริการคนอื่น การให้ความช่วยเหลือ มีน้ำใจแก่บุคลากร ความเที่ยงตรง พัฒนาชุมชน สามัคคีกลมเกลียว ความซื่อสัตย์สุจริต การบริจาคหรือการให้ทาน รักษาสิทธิและความเสมอภาค ความยุติธรรมและมีจิตวิญญาณ ซึ่งคุณลักษณะและพฤติกรรมของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำจริยธรรมในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดี [3] ตามสภาพของสังคมและสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ควรส่งเสริมและพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของครูในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อความยุติธรรม ความไว้วางใจ การให้บริการ และการติดต่อสื่อสาร เป็นเบื้องต้น เนื่องด้วยเป็นพฤติกรรมแสดงออกของครู ที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นและได้รับผลกระทบต่อตัวนักเรียนอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าคุณลักษณะและพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของครูนั้น เบื้องต้นควรส่งเสริมพฤติกรรมของครู ที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นและได้รับผลกระทบต่อตัวนักเรียนอย่างชัดเจนก่อน ซึ่ง

ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความไว้วางใจ

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) คือ การแสดงคุณสมบัติที่เหมาะสมตามบรรทัดฐาน ผ่านการกระทำของบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และส่งเสริมความประพฤติเช่นนั้นต่อผู้ตาม ผ่านการสื่อสารแบบสองทาง การเสริมแรง และการตัดสินใจ ผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นผู้มีความคิดในภาพรวม ทั้งประเด็นที่ซับซ้อนและท้าทาย ที่องค์กรจะต้องเผชิญหน้าในการทำงานประจำวัน ต้องมีทั้งความรู้และประสบการณ์ในการตัดสินใจที่ถูกต้อง [4] โดยภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา จะเป็นการปฏิบัติตนของผู้นำที่มีความประพฤติปฏิบัติด้านคุณธรรมจริยธรรม มีจิตใจหนักแน่นมั่นคง มีความยุติธรรมและให้ความเสมอภาคแก่ทุกคนอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและผู้ที่มีส่วนร่วมต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย [3] ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้ [5]

1. การตระหนักรู้ถึงคุณค่าความเป็นบุคคล และความเชื่อขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ และเป้าหมายของบุคคล
2. ยอมรับความคลุมเครือและความไม่แน่นอนว่าจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจเชิงจริยธรรม
3. ยอมรับผลทางด้านลบที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเชิงจริยธรรมถึงแม้ว่าจะใช้วิธีการค้นหาและแก้ปัญหา ตลอดจนการตัดสินใจสิ่งการที่มีคุณภาพแล้วก็ตาม
4. แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงในการตัดสินใจเชิงจริยธรรม

การให้บริการ และการติดต่อสื่อสาร

5. เป็นแบบอย่างที่ดีในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมให้สอดคล้องกับหลักจริยธรรม

6. มีการสื่อสารที่กระจ่าง โปร่งใสเป็นไปตามความคาดหวังทางด้านพฤติกรรมและจริยธรรม

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ดังนี้

นักวิชาการศึกษาในต่างประเทศ ได้แก่ ศูนย์ภาวะผู้นำจริยธรรม ให้แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ประกอบด้วย การยอมรับนับถือ บริการคนอื่น ความเที่ยงตรง พัฒนาชุมชน และความซื่อสัตย์สุจริต [6] โดยบุส (Bush) ให้แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ประกอบด้วย การเป็นตัวอย่างของความประพฤติ การรักษาสีทธิและความเสมอภาค ความยุติธรรม มีจิตวิญญาณ มีจรรยาบรรณ และมีความรับผิดชอบ [2] เวลดอน (Weldon) ให้แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ในสังคมปัจจุบัน “Servant Leader” ผู้นำต้องมีคุณลักษณะเป็นผู้ให้บริการ จะเป็นคนที่สนใจคนอื่นซึ่งจะให้บริการด้วยความเต็มใจ ตามที่ผู้รับบริการต้องการ จะมีการดูแลทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ และสติปัญญา [7] ส่วนมาคาโลโซ (Macaluso) ให้แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าประกอบด้วย เคารพผู้อื่น รับผิดชอบต่อผู้อื่น แสดงความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตอย่างชัดเจน และสร้างชุมชน [8] รวมทั้งมาร์ควิส และฮัสตัน (Marquis & Huston) ให้แนวคิดภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ประกอบด้วย ความตระหนักรู้ การยอมรับความคลุมเครือ การยอมรับผลด้านลบ การตัดสินใจ การเป็นแบบอย่างจริยธรรม และการสื่อสารที่โปร่งใส [5]

นักวิชาการศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ พระธรรมฐิติญาณ กล่าวถึง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถทำหน้าที่ดำเนินการจัดการและควบคุมดูแลกิจการทั้งหมดที่มีอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเป็นผู้มีความสามารถดี ความประพฤติดี มีคนยอมรับนับถือ ซึ่งจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐานของผู้นำอันประกอบด้วย หลักทศพิธราชธรรม ทศธรรม และพรหมวิหารธรรม เป็นต้น [9] ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าเป็นลักษณะของผู้นำอย่างสัตบุรุษนำอย่างมีคุณธรรม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นำให้ถูกต้องทางจิตใจโดยยึดหลักทศพิธราชธรรมและอิทธิบาทสี่ [10] ตลอดจนพระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่สมบูรณ์แบบมีความเป็นผู้นำโดยสมบูรณ์ เป็นบุคคลที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ เป็นผู้สามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสามัคคี มีธรรมหรือคุณสมบัติดังนี้ คือ สปัปฐธรรม 7 พรหมวิหารธรรม 4 และทศพิธราชธรรม 10 [11] และผลจากการศึกษาวิจัยของนางลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตเรเจริญกุล พบว่า ตัวบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม 7 ตัวที่ควรมีในทุกวิชาชีพคือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีสติสัมปชัญญะ ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย ความยุติธรรม และความอดทน [12]

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่ดีของผู้นำ แสดงออกด้วยความประพฤติที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานของสังคม สามารถเป็นต้นแบบด้านความประพฤติของบุคลากรในองค์กรได้ โดยมี

องค์ประกอบดังนี้ คือ เป็นผู้นำที่มีการยอมรับนับถือ ยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความสามัคคี มีเหตุผล พัฒนาชุมชน การเอาใจใส่ ได้รับความไว้วางใจ เสียสละ มีการตัดสินใจที่ดี การบริการ มีความรับผิดชอบ ความเคารพ มีวินัย มนุษย์สัมพันธ์ และมีการสื่อสารที่โปร่งใส มีหลักทศพิธราชธรรม ทศธรรม พรหมวิหารธรรม และมีสปัปฐธรรม 7

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ควรส่งเสริมสำหรับครู

ครูเป็นผู้นำทางการศึกษาที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ และพฤติกรรมของนักเรียน ดังนั้นคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่จะส่งเสริมจึงต้องประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักสำคัญ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องส่งเสริมสำหรับครู เพื่อเป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่เหมาะสมให้กับครูผู้สอนในการเสริมประสิทธิภาพการทำงานของครู สอดคล้องกับแนวปฏิบัติหลักของครูสองประการคือ ครูเป็นผู้ที่คอยอบรมชี้แนะวิธีการแสวงหาความรู้ให้นักเรียน และเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีของการประพฤติปฏิบัติตน ในเบื้องต้นควรเน้นการส่งเสริมคุณลักษณะด้าน ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความไว้วางใจ การให้บริการ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งแต่ละด้านสรุปได้ดังนี้

ความรับผิดชอบ (Accountability)

ความรับผิดชอบ เป็นการยอมรับผลทั้งดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรือที่อยู่ในการดูแลของตน [13] การรู้จักภาระหน้าที่และสำนึกในหน้าที่ ทำงาน และดำเนินการให้เกิดผลลัพธ์มากที่สุด โดยรับรู้ว่าภารกิจที่ต้องการทำมีอะไรบ้าง ประกอบด้วยคุณลักษณะคือ มี

การตัดสินใจ การมีวินัย มีความอดทนพากเพียร ตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อภาระหน้าที่อาชีพการงานของตนเอง [14]

ยุติธรรม (Justice)

ความยุติธรรม คือ การปฏิบัติด้วยความเท่าเทียมกัน เป็นความถูกต้องตามศีลธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรม มีความเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงหัวงันไหวปราศจากอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้นำที่ดีจะต้องวางปัญหาไว้ที่ศูนย์กลางของการตัดสินใจ ไม่มีใครควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันจนกว่าสถานการณ์เฉพาะจะเรียกร้อง หลักของความยุติธรรมหมายรวมถึง การแบ่งเท่ากัน แบ่งตามความต้องการของแต่ละบุคคล ตามสิทธิของบุคคล ตามความพยายามของแต่ละบุคคล ตามผลงานสังคม และตามความดี [3]

Rawis [15] กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมที่เป็นธรรมว่า ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด
2. หลักแห่งความเท่าเทียมกันในการได้รับโอกาสและคำนึงถึงความแตกต่าง นั่นคือกฎหมายและสถาบันต่าง ๆ ไม่ควรเอื้อประโยชน์ให้กับคนกลุ่มใดบนต้นทุนที่ไม่เท่าเทียมกันของคนกลุ่มอื่น ๆ คนด้อยโอกาสที่สุดในสังคมควรจะได้รับโอกาสและเข้าถึงส่วนแบ่งทรัพยากรเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ

ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่เป็นเรื่องการใช้ "เหตุผล" เพื่อแก้ไขปัญหาขัดแย้งในสังคมมนุษย์ที่มีความจำกัดทั้งทางด้านวัตถุและความจำกัดของความเจริญทางจิตใจในมนุษย์ทั่วไป [16] ความยุติธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ครูต้องปฏิบัติต่อนักเรียนเพราะเป็นสิ่งที่กระทบต่อความรู้สึกของคนเป็นอย่างมาก หากนักเรียนไม่ได้รับความเป็นธรรมจะทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อสังคม

จึงสรุปได้ว่าความยุติธรรม เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลด้านคุณธรรมที่เป็นเรื่องการใช้ "เหตุผล" เพื่อแก้ไขปัญหาขัดแย้งในสังคมมนุษย์ โดยคำนึงถึงหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกัน และหลักแห่งความเท่าเทียมกันในการได้รับโอกาสและคำนึงถึงความแตกต่าง โดยเฉพาะครู การจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม โดยใช้อำนาจในการระงับข้อพิพาทที่เกิดอย่างเป็นธรรม ปราศจากอคติ การจัดการลงโทษที่สมเหตุสมผลเหมาะสมกับเหตุ และตัดสินใจด้วยความไม่ลำเอียง

ความไว้วางใจ (Trust)

ความไว้วางใจ เป็นความเต็มใจยินยอม หรือเชื่อมั่นของบุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่ง เต็มใจที่จะพึ่งพา แลกเปลี่ยน แบ่งปัน และประสานงานกันได้ ประกอบด้วยคุณลักษณะคือ การให้ความจริง มีความน่าเชื่อถือ มีความเข้าใจ และการใช้เวลา ความไว้วางใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหาร และเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้เกิดความสำเร็จ จากสภาพความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันความไว้วางใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากขึ้นกว่าเดิม การที่บุคคลมีความไว้วางใจในผู้นำจะทำให้ทีมสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่มากระทบได้ดี การรักษาความไว้วางใจให้คงเส้นคงวาระหว่างการพูดกับการกระทำ ตลอดจนการแสดงออกซึ่งความเอื้ออาทรเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีความเกี่ยวข้องต่อความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานและนำไปสู่ผลสำเร็จของงาน ซึ่งความสำคัญของการไว้วางใจ มีดังนี้ [17]

1. ความไว้วางใจมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพหรือบทบาทไหน เมื่อคนมีความไว้วางใจกันก็เป็นที่มาของความสุขในการดำเนินชีวิต และการทำงานที่ไม่ต้อง

หวาดระแวงกับคนรอบข้างว่าจะทำร้ายหรือเกิดสิ่งไม่ดี กับตน ครอบครัว หน่วยงาน สังคม หรือประเทศของเขา

2. ความไว้วางใจเป็นหัวใจหรือรากฐานที่ทำให้เกิดความรักความอบอุ่นในครอบครัว ที่ทำให้ครอบครัวและสังคมน่าอยู่มากขึ้น

3. ความไว้วางใจยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลกล้าทำในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่สิ่งนั้นไม่เคยทำมาก่อน แต่เกิดความมั่นใจและเชื่อใจกับสิ่งที่ทำ คนรอบข้าง ผู้บังคับบัญชา ลูกน้อง และ/หรือระบบของหน่วยงานที่สนับสนุนการทำงานหรือการทำสิ่งต่าง ๆ จึงทำให้คนนั้นประสบความสำเร็จ เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ในงานในสังคมที่คนอื่นสามารถนำมาต่อยอดและเกิดประโยชน์กับหน่วยงานและสังคมมากมายต่อไป แต่ถ้าปราศจากความไว้วางใจ ก็จะไม่มีความกล้าเสี่ยงที่จะทำอะไร ก็ไม่เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับชีวิตและสังคม

4. ความไว้วางใจเป็นหัวใจหรือรากฐานในการทำงานเป็นทีม และเป็นหัวใจสำคัญแห่งการร่วมมือกันทำงาน ที่หลายหน่วยงานพยายามที่จะสร้างทีมงานและกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน

Robbins [18] ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่า ผู้นำที่มีความน่าไว้วางใจจะประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

1. ความซื่อตรง (Integrity) หมายถึง ความซื่อสัตย์ ยึดมั่นคุณธรรม และความถูกต้อง
2. สมรรถนะหรือความสามารถ (Competence) หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติอยู่ เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจและการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของตน
3. ความมั่นคงสม่ำเสมอ (Consistency) หมายถึง พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นบุคคล

น่าเชื่อถือ มีแนวทางในการปฏิบัติที่สามารถทำนายได้ ล่วงหน้า มีความรอบคอบ และตัดสินใจได้ดีในแต่ละสถานการณ์

4. ความจงรักภักดี (Loyalty) หมายถึง ความตั้งใจและความเต็มใจที่จะปกป้องและรักษาหน้าบุคคลอื่น

5. ความเป็นคนเปิดเผย (Openness) หมายถึง ความเต็มใจที่จะแบ่งปันความคิดและข้อมูลที่ตนเองมีอยู่โดยไม่ปิดบัง

ความไว้วางใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหาร และเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ทำให้ผู้ตามปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจยินยอม เชื่อมั่นต่อผู้นำ เต็มใจที่จะฟังพา แลกเปลี่ยน แบ่งปัน และประสานงานกัน ครูผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ นักเรียนจะให้การยอมรับ และปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียน นักเรียนให้ความเชื่อถือ เคารพด้วยความเต็มใจมีผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่พัฒนาขึ้นในทางบวก

การให้บริการ (Service)

การให้บริการ คือ การเป็นคนที่น่าสนใจคนอื่น และให้ด้วยความเต็มใจตามที่ผู้รับบริการต้องการ จะเป็นการดูแลทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ และสติปัญญา เป็นการดูแลผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอด้วยความสนใจเอาใจใส่ ประกอบด้วยคุณลักษณะคือ การดูแลด้วยความเอาใจใส่ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ การให้ตรงตามที่ผู้รับบริการต้องการ ในสังคมปัจจุบัน “Servant Leader” ผู้นำต้องมีคุณลักษณะเป็นผู้ให้บริการ จะเป็นคนที่สนใจคนอื่นซึ่งจะให้บริการด้วยความเต็มใจ ตามที่ผู้รับบริการต้องการ จะมีการดูแลทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ และ

สติปัญญา [7] การบริการสามารถแสดงออกได้ 2 แบบ คือ ขั้นตอนการให้บริการ เป็นการปฏิบัติการตามขั้นตอน และเทคนิคของวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้ผู้รับบริการได้ประโยชน์ตรงตามความต้องการมากที่สุด และพฤติกรรมบริการ เป็นการแสดงออกด้านการแต่งกาย สีหน้า แววตา กิริยา ท่าทาง และการพูดจา ซึ่งพฤติกรรมที่ดี ย่อมสร้างความสุข ให้เกิดกับผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี ได้แก่ การแต่งกายที่สุภาพ สะอาด เรียบร้อย สีหน้าและแววตาที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส อ่อนโยน กิริยาท่าทางที่ สุภาพ อ่อนน้อม การพูดจาด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวล สุภาพ ชัดเจน ให้เกียรติ มีหางเสียงไม่ห้วน

บุคลากรบริการต้องมีคุณสมบัติและบุคลิกภาพที่เหมาะสม ดังนี้ [19]

1. ผู้ให้บริการต้องเป็นคนที่รักในงานบริการ เพราะคนที่รักในงานบริการจะมีความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการ มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้รับบริการ ยิ้มแย้มแจ่มใสและเอาใจใส่ นอกจากนี้พนักงานบริการที่ให้บริการควรเป็นผู้รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีด้วย

2. บุคลิกทั้งลักษณะการแต่งกายที่แลดูสะอาดเรียบร้อย รวมไปถึงอากัปกิริยาที่แสดงออก เช่น การยิ้ม การหัวเราะ การแสดงท่าทางประกอบการพูด สิ่งเหล่านี้ควรเป็นไปโดยธรรมชาติ

3. เทคนิคการให้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนทนาเพราะการสนทนาเป็นสื่อกลางระหว่างผู้รับบริการกับผู้ให้บริการ การสนทนาให้ผู้รับบริการเกิดความประทับใจ ความมีอรรถยาศัยไมตรีจะทำให้ผู้รับบริการอบอุ่นและประทับใจ

การให้บริการสังคมปัจจุบันจัดเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ผู้นำต้องมีจิตสาธารณะ เป็นคนที่สนใจคนอื่นให้บริการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ตามที่ผู้รับบริการต้องการ จะมีการดูแลทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ และสติปัญญา ครูจัดได้ว่าเป็นผู้ให้บริการทางการศึกษาจึงต้องปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ (นักเรียน) ดังนี้ [20]

1. ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

2. ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่ อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3. ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา และจิตใจ

4. ต้องไม่กระทำความผิดปฏิบัติต่อความเจริญ ทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

5. ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกร้องหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จึงพอสรุปได้ว่า การให้บริการต้องเป็นคนที่สนใจ ดูแล เอาใจใส่คนอื่น และให้บริการด้วยความเต็มใจ ตามที่ผู้รับบริการต้องการ มีการดูแลทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ และสติปัญญา ให้การบริการด้วยความเป็นมิตร

การติดต่อสื่อสาร (Communication)

การติดต่อสื่อสาร เป็นกระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสาร (Message) จาก ผู้ส่งสาร (Source) ไป

ยังผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Chanel) การติดต่อสื่อสารเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของผู้นำ เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ผู้นำจะใช้ในการดำเนินงานให้ได้ผลตามที่ต้องการ การติดต่อสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวขึ้นอยู่กับตัวผู้ใช้ การรู้จักเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับลักษณะของงานที่ทำ คุณลักษณะของผู้รับ และสภาพแวดล้อม การสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นก็ต่อเมื่อวัตถุประสงค์หรือความต้องการของผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความสอดคล้องต้องกัน ซึ่งหากเกิดความไม่สอดคล้องต้องกันหรือขัดแย้งกันการสื่อสารก็จะประสบความสำเร็จไม่มากนัก ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการใด ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานในการติดต่อของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการทางสังคม [21]

หลักสำคัญของการติดต่อสื่อสารที่ผู้นำการศึกษา ควรคำนึงถึงคือ [22]

1. การสื่อสารเป็นการยอมรับ (Communication is Perception) ผู้นำสามารถสื่อสารโดยใช้กลยุทธ์หรือวิธีการต่าง ๆ ให้ผู้รับสารยอมรับ
2. การสื่อสารเป็นความคาดหวัง (Communication is Expectation) ผู้นำใช้การสื่อสารเพื่อคาดหวังในสิ่งที่ตั้งเป้าหมาย และสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารดำเนินงานในสิ่งที่ต้องการ
3. การสื่อสารสร้างความต้องการ (Communication Makes Demand) ผู้นำสื่อสารกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความต้องการ

ความพึงพอใจ โดยใช้แรงจูงใจ สร้างแรงบันดาลใจในแต่ละคน

4. การสื่อสารเป็นความแตกต่างทั้งความเป็นมิตรและศัตรู (Communication and Information are Different and Indeed largely Opposite Yet Interdependent) ผู้นำใช้การติดต่อสื่อสารเพื่อให้รางวัลหรือลงโทษบุคลากรตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

ผู้นำในบางครั้งอาจพบปัญหาอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารทำให้การสื่อสารขาดประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาปรับปรุงการติดต่อสื่อสารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีข้อปฏิบัติบางประการที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารเกิดประสิทธิภาพได้ ดังนี้ [23]

1. การสื่อสารที่อำนวยความสะดวกอย่างดีที่สุดภายใต้บรรยากาศของความจริงใจและเชื่อมั่นทั้ง 2 ฝ่าย
2. การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ
3. การติดต่อสื่อสารที่ดีควรมีลักษณะเป็นการจูงใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจอันดี
4. การติดต่อสื่อสารควรมีจุดมุ่งหมาย มีมาตรฐานแน่นอน และมีวิธีส่งข่าวสารที่เหมาะสม
5. การติดต่อสื่อสารควรมีลักษณะที่สะดวกทั้งสองทาง
6. ข่าวสารที่ส่งควรมีความชัดเจนและแน่นอนตรงกับวัตถุประสงค์ที่ส่ง
7. การติดต่อสื่อสารที่ดีต้องมีความต้องการหรือวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องต้องกัน
8. สายการเดินทางของข่าวสารควรจะเป็นแนวตรงและสะดวกที่สุด

การติดต่อสื่อสารที่ครูใช้สื่อสารกับนักเรียนส่วนใหญ่คือวิธีการพูด เขียน และการใช้ภาษาท่าทาง การสื่อสารที่เหมาะสมคือต้องใช้ภาษาสุภาพ กริยาท่าทางที่แสดงออกถึงความเมตตา อ่อนโยน แสดงถึงความเข้าใจ โดยเฉพาะการพูดครูต้องใช้ลักษณะของปิยวาจา ดังนี้ [24]

1. ต้องเป็นคำจริง เมื่อมีเหตุสำคัญที่ต้องพูดก็กล่าวโดยไม่ปั้นแต่งเรื่องราว ไม่เสริมความให้คลาดเคลื่อนจากความจริง
2. ต้องเป็นคำสุภาพอ่อนโยน มีความไพเราะ ในถ้อยคำที่กลั่นออกจากน้ำใจอันบริสุทธิ์ ไม่มีคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี ซึ่งฟังแล้วชวนให้ระคายหู
3. ต้องเป็นคำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีต่อผู้พูดและผู้ฟังอย่างแท้จริง กล่าวด้วยถ้อยคำสุภาพ
4. ต้องเป็นถ้อยคำที่ออกมาจากจิตใจที่เมตตา อันเป็นจิตบริสุทธิ์ ยังประโยชน์แก่ผู้ฟังเพื่อให้ได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป หากผู้พูดมีความโกรธ ความริษยา ซึ่งเป็นจิตอันไม่บริสุทธิ์ก็ไม่สมควรพูด
5. ต้องเป็นถ้อยคำที่พูดถูกกาลเทศะ แม้คำพูดนั้นจะเป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่ดีมีประโยชน์และพูดด้วยจิตที่มีเมตตา แต่ถ้าพูดผิดจังหวะ โอกาส พูดไม่ถูกกาลเทศะ ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือกลายเป็นประจานผู้อื่นไป

โดยสรุป การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้นำ เป็นกระบวนการถ่ายทอดสารโดยผ่านช่องทางและวิธีการที่หลากหลายไปยังบุคคลอื่น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการใด ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ซึ่งการติดต่อสื่อสาร

จะเกิดประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกภายใต้บรรยากาศของความจริงใจและเชื่อมั่นทั้ง 2 ฝ่าย มีจุดมุ่งหมาย มีมาตรฐานแน่นอน และมีวิธีส่งข่าวสารที่เหมาะสม ในการติดต่อสื่อสารนั้นครูต้องใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ใช้ภาษาสุภาพ กริยาท่าทางที่แสดงออกถึงความเมตตา อ่อนโยน แสดงถึงความเข้าใจ โดยเฉพาะการพูดครูต้องใช้ลักษณะของปิยวาจา

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรได้รับการส่งเสริม เนื่องด้วยครูต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ เพื่อพัฒนาตนเองและทำให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของการเรียน และมีความเป็นผู้นำทางพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อเป็นต้นแบบและแนวทางในการปฏิบัติตนของนักเรียนให้ดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างเป็นสุข โดยคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ควรส่งเสริมเป็นเบื้องต้น คือ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความไว้วางใจ การให้บริการ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นพฤติกรรมครูที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นได้และได้รับผลกระทบต่อตัวนักเรียนโดยตรง อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- [1] วิเชียร วิทยอุดม. (2553). *ภาวะผู้นำ LEADERSHIP*.
กรุงเทพฯ: บริษัท ธารชัยการพิมพ์ จำกัด.
กรุงเทพฯ: บริษัท ธารชัยการพิมพ์ จำกัด.
- [2] Bush, Tony. (2011). *Theories of Educational Leadership and Management*. London: Paul Chapman.
- [3] สมชาย เทพแสง และอภิสิทธิ์ ทรงบัณฑิตย์. (2557). *ภาวะผู้นำจริยธรรม แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา*.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [4] พิพัฒน์ นนทนาครณ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิง
ปฏิบัติการ: LIFE MODEL*. กรุงเทพฯ: บริษัท วิสดำ
อินเตอร์ปริ้นท์ จำกัด.
- [5] Marquis, B.L. & Huston, C.J. (2006). *Leadership
Roles and Management Function in Nursing:
Theory and Application*. 5th ed. R.R.Donnyley-
Crawfordsville: Lippincott.
- [6] Ethical Leadership Center. (2012). *Leadership
Ethics Traits of and Ethical Leader*. Retrieved.
October, 30, 2011, from www.
Managementstudyguide.com/ leadership-ethic.
- [7] Weldon B. (2004). *Ethics for Educational
Leaders*. United States : Pearson Education, Inc.
- [8] Macaluso, Terry. (2012). *A Model for Ethical
Leadership*. Retrived November 15, 2012,
from www.newthinker.com/New
Thinking%20about%20ETHICAL%20LEAD
- [9] พระธรรมจิติญาณ. (2546). *มุกตาสักการะจาก
มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย. ร้อยเอ็ด :
รัตนกิจการพิมพ์.*
- [10] พุทธสาสภิกขุ. (2549). *การตามรอยพระยุคลบาท
โดยทศพิศราชธรรม*. กรุงเทพฯ : คณะบุคคล
ควอลิตี้ปริ้นท์.
- [11] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551).
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พิมพ์ครั้งที่ 12.
- [12] นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตเรจริญกุล.
(2551). *การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
คุณธรรมจริยธรรมของคนไทย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์
ส่งเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดิน สำนักงานบริหาร
และพัฒนาองค์ความรู้. (องค์กรมหาชน).
- [13] ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ:
บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.
- [14] วรัญญู รีมย์. (2551). *การสอดแทรกคุณธรรม
จริยธรรมในการเรียนการสอนวิชาทางด้านสุขภาพ
อนามัย ในระดับอุดมศึกษา*. วารสารวิทยาจารย์, 107
(12): 19-21.
- [15] Rawls. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge:
Harvard University Press.
- [16] จริญญา โฆษณานันท์. (2552). *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [17] พสุ เตชะรินทร์. (2547). *ความไว้วางใจกับการ
ประยุกต์ใช้ในการทำงาน*. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์

2558, จาก <http://xchange.teenee>.

- [18] Robbins. (2000). Retrived March 15, 2014, from http://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.
- [19] มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). *คู่มือเทคนิคการให้บริการด้วยใจ*. กรุงเทพฯ: กองบริหารงานทั่วไป สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [20] จูติรัตน์ วิเชียรรัตน์. (2553). *การพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัท พี. เอ. สีฟวิ่ง
- [21] ศุภรัตน์ จิตกุลเจริญ. (2554). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [22] สมชาย เทพแสง. (2556). *กลยุทธ์ของผู้นำการศึกษา*. (เอกสารประกอบการสอน). ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [23] ฉัตรวรุณ ตันนะรัตน์. (2546). *การพูดสำหรับผู้ผู้นำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [24] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 4.